

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

Факултет „Финанси“

Катедра „Финанси и кредит“

Цветелина Василева Цанкова

**ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
НА ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯТА
НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ (по икономика) по докторска програма „Финанси, парично
обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

Научен ръководител:
проф. д-р Теодора Димитрова

Свищов

2025

Дисертационният труд се състои от 208 страници: заглавна, съдържание, въведение, основен текст, библиография, приложения. В структурно отношение разработката включва увод, изложение в три глави и заключение. В подкрепа на изложението са оформени 14 фигури и 32 таблици.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита по реда на Закона за развитието на академичния състав от катедра „Финанси и кредит“ при Стопанска академия „Д. А. Ценов“ на заседание, проведено на 18.03.2025 г.

Откритото заседание на научното жури за защита на дисертационния труд ще се състои на 10.06.2025 г. от 14.00 ч. в Заседателна зала „Ректорат“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

Материалите по защитата са на разположение на интересующите се в отдел „Докторантура и академично развитие“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Актуалност на изследваната тема

Актуалността на темата се определя от значителното влияние на пандемията COVID-19 върху обществата, икономиките и правните системи на държавите по света. Основните аргументи за актуалността на темата са: извънредният характер на пандемията, финансовото въздействие, правните предизвикателства, социално-икономическото възстановяване и уроците, които бихме отчели в бъдеще. Темата е ключова за формулирането на подобри стратегии за управление на подобни глобални събития по-нататък във времето.

Формулировката на темата е съобразена с всеобхватното и многоаспектно научноизследователско поле, в което попадат предметът и обектът на дисертацията, предполагащи прецизно подбрана методология и инструменти за теренни проучвания и анализ. Темата е интердисциплинарна по своята същност, предполага задълбочени познания в пресечната област на правото, политиката, финансите и тяхното взаимодействие по време на пандемия.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е държавната политика в условията на пандемията COVID-19. Това включва всички мерки, стратегии, нормативни актове и финансови механизми, които държавата използва за справяне с икономическите и социалните последици от нея. **Предмет** на изследването са конкретни финансови и правни механизми и инструментите, които държавата прилага в условията на пандемията COVID-19 и тяхната взаимовръзка в интерес на гражданите и обществото.

3. Изследователска теза, цел и задачи на дисертационния труд

В дисертацията се защитава **тезата**, че държавната политика в условията на пандемия е изправена пред множество предизвикателства, което налага вземането на своевременни рационални и ефективни

финансово-правни решения в защита на обществения интерес, здравето и живота на хората.

С цел доказване на тезата е представен анализ на последиците от реализираните финансово-правни решения, подчертавайки значението на държавната политика и правомощията на изпълнителната власт. Поставен е акцент върху дългосрочните ефекти от преразпределянето, пренасочването и замразяването на бюджетни средства и тяхното въздействие върху икономиката и в частност върху физическите и юридическите лица.

Изследователският интерес е провокиран от интердисциплинарния характер на така формулираната тема, във фокуса на изследването попада държавната политика с целия си активен ресурс и институционален механизъм за създаване и въвеждане на мерки за преодоляване на икономическата последици. В резултат на това се проучва и детайлно се анализира набор от добри практики – работещи модели с цел преодоляване и прилагането им в устойчиви и ефективни решения.

При така представените обект, предмет и авторска теза се поставя и основната **цел на дисертационния труд**: да се анализират финансово-правните аспекти на държавната политика в условията на пандемията от COVID-19 и да се оцени ефективността на приложения инструментариум с оглед вземането на адекватни решения при евентуални пандемични ситуации в перспектива.

Задачите, които се поставят във връзка с изпълнението на целта, са:

1. Да се анализират правните аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19.
2. Да се анализира финансовата политика на държавата в условията на пандемията COVID-19.
3. Да се анализират предизвикателствата пред държавната политика в условията на пандемията COVID-19, да се оцени ефективността на тази политика и да се предложат оптимизационни решения за преодоляване на пандемията.

4. Методология на изследването

В методологически план разработката се позовава на няколко основни научни **методи на изследване, които са:** методът на индукцията и дедукцията, структурно-функционалният метод, институционалният метод, описателният метод, статистическият метод, логическият метод и анкетен метод. За по-добра прегледност в изследването са включени таблици и графични изображения.

5. Ограничения на изследването

Научното изследване обхваща основно периода 2020–2023 г. Изборът на изследвания период е продиктуван от обявената епидемична обстановка поради разпространението на COVID-19 и съпътстващата я икономическа нестабилност на обществото.

6. Аprobация на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „Финанси и кредит“ при Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов. По темата на дисертацията е публикувана една статия и три доклада в специализирани научни издания.

II. СТРУКТУРНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд е разработен при спазване на изискванията на Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Той се състои от увод, изложение в три глави, заключение, библиография и приложения. Изследването е разработено в обем от 208 стандартни страници, от които 206 страници са основен текст и 2 страници – приложения. В основния текст на изследването са представени 32 таблици и 14 фигури. В края на труда е представено 1 приложение. Библиографската справка съдържа 80 източника, 75 на български език и 5 – на чужд език.

В конкретен план дисертационният труд е структуриран по следния начин:

СЪДЪРЖАНИЕ:

ВЪВЕДЕНИЕ

Първа глава. *Правни аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19*

1. Профил на пандемията COVID-19
2. Обхват на държавната политика
3. Роля на централните и местните органи на управление

Втора глава. *Финансова политика на държавата в условията на пандемията COVID-19*

1. Финансови аспекти на политиките на Европейския съюз в условията на пандемия
2. Анализ на финансовите решения на централната власт в Република България
3. Анализ на финансовите решения на местната власт в Република България

Трета глава. *Предизвикателства пред държавната политика в условията на пандемията COVID-19 и след нея*

1. Анализ на въздействието на въведените противоепидемични мерки върху икономиката и обществото
2. Анализ на разходите, свързани с мерките за борба срещу COVID-19 през периода 2020–2022 г.
3. Емпирично изследване на ефективността на държавната политика в условията на пандемията COVID-19 (анкетно проучване)
4. Решения за преодоляване на последствията от COVID-19

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В увода на дисертацията са очертани актуалността на темата, обектът и предметът на дисертационния труд, формулирана е научноизследователската теза и са поставени основната цел и задачите. Посочени са ограниченията на изследването.

Първо. Правни аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19

Профил на пандемията COVID-19

Представен е профилът на пандемията от COVID-19 и първите случаи на заразени, които се появяват в края на 2019 г. в Китай. Интензитетът на заболяемостта, който нараства лавинообразно, принуждава китайското правителство да предприеме крайно строги мерки. Въпреки това коронавируса се разпространява по целия свят и същевременно с това се появяват различни негови варианти поради мутации на вируса като например: Делта, Омикрон и SARS-Cov-2.

Опасността от вируса принуждава Световната здравна организация (СЗО) да обяви на 20 януари 2020 г. извънредна ситуация за общественото здраве от международно значение, свързана с разпространението на коронавирусната инфекция, наречена по-късно COVID-19. По предложение на Министерския съвет на Република България на 13 март 2020 г. Народното събрание приема решение и в страната е обявено извънредно положение поради пандемичната ситуация след обстойна оценка на положението и разпространението, което придобива големи мащаби (<https://www.parliament.bg/bg/desision/ID/157374>). Става наложително прилагането на мерки в световен план. Пред здравната система на всяка страна се появяват големи предизвикателства. Налага се да се създават специализирани отделения за болните от COVID-19. В общуването между

хората се налагат ограничения, за да се намали разпространението на заразата.

Подробно са описани етапите, през които преминава здравната система по време на пандемия. За всеки етап са предвидени конкретни мерки, които се прилагат в зависимост от степента на натовареност на здравеопазването. Тези етапи и мерки са предварително планирани, за да осигурят адекватен отговор на различните нива на разпространение на пандемията и въздействието ѝ върху здравната система. Основната цел е да се предотврати претоварването на болниците и да се гарантира навременна и ефективна медицинска помощ за населението.

Анализът на профила на пандемията от COVID-19 дава комплексна представа за природата на вируса, разпространението му, въздействието върху здравната система, социалните и икономическите последици, както и предприетите мерки за управление и контрол, и е основополагащ за разработването на стратегии и политики за справяне с настоящата пандемия и подготовка за бъдещи сходни ситуации.

Формулиран е изводът, че успешното управление на пандемии изисква комплексен и интегриран подход, който обхваща здравни, социални и икономически аспекти. Ключовите елементи включват ранно откриване на заболяването, ефективна ваксинация, укрепване на здравната система, социална подкрепа и икономическа помощ. Глобалната координация и добре планираната готовност са критични за справяне с бъдещи пандемии и минимализиране на техните негативни последици.

Обхват на държавната политика

В тази част е отделено място на обхвата на държавната политика в условията на пандемията като комплексен набор от действия, насоки и мерки, приети от правителството и държавните институции за управление на различни аспекти от обществения живот. Тя обхваща множество области като икономика, образование, здравеопазване, социална политика, отбрана,

екология и др. Целта на държавната политика е да гарантира сигурност, благополучие и развитие на обществото, както и да защитава интересите на гражданите.

Държавната политика се реализира чрез взаимодействие между централните държавни органи, общините и териториалните структури на различни администрации. Контролът е поверен на Министерството на здравеопазването (МЗ), Националния оперативен щаб (НОЩ), Агенцията за контрол на общественото здраве, Регионалните здравни инспекции (РЗИ), Министерството на вътрешните работи (МВР), Министерството на образованието и науката (МОН) и др.

В Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., обн. ДВ, бр. 28 от 24.03.2020 г., се регламентират редица изменения, залегнали в множество нормативни актове, сред които: Закон за здравето; Наказателен кодекс; Закон за административните нарушения и наказания; Закон за управление на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове; Кодекс за социално осигуряване; Закон за хората с увреждания; Закон за българските лични документи; Закон за чужденците в Република България; Закон за обществените поръчки; Закон за вероизповеданията; Закон за социално подпомагане; Закон за лечебните заведения; Закон за здравето; Закон за предучилищното и училищното образование; Закон за развитието на академичния състав; Закон за корпоративното подоходно облагане; Закон за данъците върху доходите на физическите лица; Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор; Закон за счетоводството; Закон за политическите партии; Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия; Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобито имущество; Закон за семейни помощи за деца.

Нормативните актове търпят промени за адаптиране към въведените противоепидемични мерки срещу пандемията от COVID-19. Подробният

анализ на Закона за мерките и действията по време на извънредното положение (ЗМДВИП) показва, че в изпълнението на мерките и действията, насочени към цялото общество, са ангажирани всички министерства, агенции и институции на изпълнителната държавна власт, както и техните служители.

Всеки нормативен акт има важна роля в цялостния отговор на държавата към пандемията с цел координиране усилията на различни институции, въвеждането на конкретни мерки за ограничаване разпространението на COVID-19 и смекчаване на социално-икономическите последици. Доказва се, че интегрираният и координиран подход е от съществено значение за ефективното справяне с глобални здравни кризи. Необходимостта от гъвкавост и адаптация на политиките в зависимост от променящите се условия подчертава важността на постоянната оценка на мерките за бъдещи предизвикателства. Обхватът на държавната политика по време на пандемията от COVID-19 очертава широк спектър от мерки, насочени към здравеопазването, икономиката, социалната подкрепа, образованието и др.

Въз основа на анализа на съществуващата научна литература авторът извършва задълбочено изследване, което позволява не само да бъдат идентифицирани ключовите концепции в разглежданата област, но и да се надградят съществуващите дефиниции. В резултат на това е формулирана авторова дефиниция на понятието **„Държавна политика в условията на пандемия“**, която адресира идентифицираните ограничения и предлага разширен аналитичен подход към разглеждания проблем:

„Държавната политика в условията на пандемия представлява набор от стратегически решения, мерки и действия, предприети от правителството и публичните институции, с цел справяне с разпространението и последиците от инфекциозни болести като например COVID-19. Тези политики обхващат широк спектър от

области, включително здравеопазване, икономика, социални услуги, образование и комуникации.“

Роля на централните и местните органи на управление

В трета част от първа глава в дисертацията е поставен акцент върху ролята на централните и местните органи на управление. По време на пандемията COVID-19 централните и местните органи на управление изпълняват разнородни функции, като всяка структура има определени отговорности и задачи, разпределени между планирането, координацията, прилагането и наблюдението на мерките, необходими за овладяване на ситуацията според Националния оперативен план за справяне с пандемията от COVID-19 (НОПСП).

Тъй като епидемията обхваща всички области на държавния и обществения живот, в Националния пандемичен комитет са включени експерти като представители на всички министерства. Задачите пред тях са насочени към целия обществен и икономически живот, в това число:

- провеждане и засилване на епидемиологичния и лабораторния надзор над заразните заболявания;
- оценка и изготвяне на прогнози за развитието на епидемичната обстановка, за да бъдат подготвени здравните и лечебните заведения и медицинските специалисти за начина на действие при промяна;
- организиране медицинското осигуряване на населението, създаване на възможности за лечение и провеждане на противоепидемичните мерки;
- осигуряване на пандемични ваксини и антиинфекциозни лекарствени продукти за приоритетни групи от населението;
- създаване на резерв от противовирусни препарати и лекарствени продукти и осигуряване на лични предпазни средства, апаратура и консумативи;

- системни проучвания в областта на епидемиологията с цел осигуряване на научно проверена информация за медицинската и широката общественост;

- подкрепа за Министерството на здравеопазването при прилагане на необходимите мерки;

- създаване на план за ограничаване на рисковете от заразяване;

- осигуряване на стабилност на банковата и финансовата система за изплащане на заплати, пенсии и др. при значително отсъствие от работа, което е от компетентността на Министерството на финансите;

- подготвяне на план кои военни части да бъдат мобилизирани при необходимост;

- разработване на план за образователната система при разрастване на пандемията;

- гарантиране доставката на енергия и осигуряване на минималните енергийни доставки;

- осигуряване на достатъчни количества лични предпазни средства, дезинфектанти и оборудване не само за населението, но и за личния състав на предприятията с непрекъсваем цикъл на работа.

Предвиден е набор от дейности, които да бъдат предприети както от централните, така и от местната власт, изразяващи се в противоепидемични мерки, организация на извънболничната и болничната помощ, лекарствена политика, медийна стратегия и политика, осигуряване непрекъснатост на работата на ресорните министерства по време на епидемична вълна и последователни дългосрочни мерки.

Противоепидемични мерки

При противоепидемичните мерки на първо място се изисква създаване на организация за провеждането им и съответния контрол върху територията на цялата страна. За целта е необходимо, постоянно да се оценява каква е епидемичната обстановка, за да се направят анализ и изводи, въз основа на които да се планира какви действия да бъдат предприети. Изисква се

въвеждането на математически модел за предикативен анализ и оценка на риска за натоварване на болниците. Достигането на критично натоварване би довело до много тежки последици за здравната система.

Организация на извънболничната и болничната помощ

Това е вторият тип дейност, предвидена за осъществяване в Националния оперативен план за справяне с пандемията. Прилагането на извънболничната помощ започва при съмнение за заразяване с коронавирус. На местно ниво това се осъществява от общопрактикуващите лекари, лекари на специална практика, медицински центрове, диагностично-консултативни центрове, обособените COVID зони в лечебни заведения и лабораториите.

Значимостта на първичната здравна помощ се подчертава, като се дава превес на общопрактикуващите лекари – тези, които са на първа линия. Въвеждат се дистанционни медицински прегледи чрез консултации, които позволяват на пациента да бъде прегледан, без да бъде излаган на риск.

Здравната система демонстрира значителна гъвкавост и адаптивност в условията на пандемия чрез ефективна комуникация между здравните заведения и бърза реорганизация на болничната инфраструктура. Придобитият опит и приложените стратегии в тези форсмажорни обстоятелства могат да послужат като основа за подобряване на организацията и управлението при бъдещи сходни ситуации.

Лекарствена политика

Лекарствената политика, съгласно Националния оперативен план, се фокусира върху осигуряване на необходимите медикаменти за лечение и предотвратяване на недостиг. Лекарствата при епидемията се разделят на такива за болнично и домашно лечение, моноклонални антитела и имunosупресори. Използват се одобрени от Европейската агенция по лекарствата препарати с доказана ефективност срещу COVID-19. Освен това се планира създаването на резерв от лекарства за справяне с усложнения и непредвидени ситуации.

Анализът на лекарствената политика подчертава важността на непрекъснатото снабдяване с медикаменти и поддържането на достатъчни наличности. Освен това е необходимо, регулаторните рамки в областта на лекарствената политика да осигуряват бързо и своевременно одобрение на новите лекарства.

Медийна стратегия и политика

По отношение от медийната стратегия и политика по време на пандемията могат да се формулират няколко основни аспекти:

- Информираност на обществеността – пандемията подчерта критичната необходимост от своевременно и точно информиране на обществеността относно здравните мерки, ваксинационните кампании и текущите рискове.
- Ефективната комуникация се утвърди като ключов инструмент за укрепване на общественото доверие и насърчаване на съответстващо поведение.
- Разнообразието от комуникационни канали играе решаваща роля за достигане до различни демографски групи. Особено важна е ролята на социалните медии, които служат като платформа за бързо разпространение на информация, но и като средство за борба с дезинформацията.
- Интегрирането на традиционни медии, електронни платформи и целенасочени кампании допринася за по-широк обхват и ефективност на комуникационните стратегии. Важно е да се разработят механизми за бързо идентифициране и опровергаване на фалшиви новини и дезинформация, които могат да навредят на общественото здраве. Необходимо е ангажиране на здравни специалисти и експерти в комуникацията, за да се повиши доверието на гражданите в предоставената информация.

Медийната политика трябва да бъде гъвкава и да се адаптира в отговор на променящите се обстоятелства, свързани с пандемията. Аргументира се необходимостта от ефективна медийна стратегия в епидемични ситуации и ролята на медиите в опазването на общественото здраве.

Дългосрочни мерки

Дългосрочните мерки имат за цел планиране на евентуалното развитие на пандемията COVID-19. На първо място се предвижда осигуряване на ваксини срещу коронавируса с цел намаляване на риска от разпространение. Предварително от регионалните здравни инспекции (РЗИ) се извършва териториален анализ на необходимостта и се подхожда по деликатен начин към отделните групи в обществото. РЗИ извършват оптимизиране на дейностите по ваксиниране на желаещите лица, като се разкриват пунктове и се осигурява достъп до информация за ваксините.

Анализирани са четирите етапа на разрастване на епидемията и необходимите мерки за прилагане, координирани между: сферите на образованието, обектите и дейностите с обществено значение, работодателите и граничния контрол.

Въпреки въведените противоепидемични мерки, тяхното неспазване се отчита като значителен проблем, който редуцира ефективността им в борбата с пандемията. Сред причините за това са липсата на разбиране и информираност за проблема, липсата на доверие в тяхното прилагане, а културните нагласи и индивидуалистични подходи на някои групи доведоха до пренебрегване на общностния интерес и подценяване на риска.

В края на първа глава са формулирани следните **изводи**:

Първо. Значимостта на пандемията COVID-19 е неизмерима, като нейните последици обхващат всички аспекти на живота. Тя предизвиква глобални промени в здравеопазването, икономиката, образованието, обществото и технологиите, като постави основите за по-устойчиво и иновативно бъдеще. Последиците от пандемията ще продължат да влияят на бъдещите политики и практики в различни сфери на живота.

Второ. Пандемията от COVID-19 подчерта значението на ефективната държавна политика при управлението на сходни ситуации. Интегрираният подход, който се изразява в съвместното и координирано действие на различните държавни сектори, включващи здравеопазване, икономика,

образование и социална подкрепа, е от съществено значение за справяне с глобални здравни кризи.

Трето. Ролята на централното и местното управление по време на пандемията от COVID-19 демонстрира важността от бърза реакция, координация и комуникация, междуведомствено сътрудничество, институционална устойчивост, използване на данни и технологии, управление на последиците. Очертано е управлението в ситуацията от пандемията като сложен, многоаспектен процес, изискващ стратегическо мислене, координирани усилия и адаптивни подходи. Централното управление осигури национално координиране, законодателство и комуникация, докато местното управление играе ключова роля в прилагането на мерките на място. Налице са взаимодействие с обществеността и адаптиране на политиките към локалните потребности. Доказано е, че за бъдещи пандемии с тежки икономически последици е необходимо да се засилят сътрудничеството и координацията между различните нива на управление, за да се постигне по-ефективно и целенасочено справяне с предизвикателствата.

Второ. Финансова политика на държавата в условията на пандемията COVID-19

Финансови аспекти на политиките на Европейския съюз в условията на пандемия

Политиката на Европейския съюз (ЕС) обхваща широк спектър от области, включително икономика, външни отношения, вътрешна сигурност, околна среда, социални въпроси и здравеопазване.

За осигуряване на мерките и програмите в условията на пандемия Европейският съюз предприе промени във финансовата си политика, за да отговори на икономическите и социалните предизвикателства. През март 2020 г. Европейската централна банка публикува програма за спешно закупуване на активи в отговор на пандемията. По нея е предвиден бюджет

от 750 милиарда евро. На 4.06.2020 г. към този бюджет са прибавени още 600 милиарда евро. Така общата сума достига 1350 милиарда евро. Тя възлиза на 7,3% от brutния вътрешен продукт на еврозоната. Европейската инвестиционна банка предлага план за финансиране с 240 милиарда евро, насочени към междинни заеми, гратисни периоди и други мерки. (https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/economy_bg). Целта е да се облекчат ограниченията на ликвидността и текущите активи за малките и средните предприятия и дружествата със средна пазарна капитализация. В тази дейност е специализиран Европейският инвестиционен фонд, който работи в сътрудничество с национални банки като прилага:

- Схеми за гарантиране на банките, основани на съществуващи програми, чрез които да се мобилизират до 20 милиарда евро финансиране.

- Финансиране на банките, за да гарантират допълнителна подкрепа от 10 милиарда евро за текущите активи на малки и средни предприятия, както и на дружества със средна пазарна капитализация.

- Програми за изкупуване на ценни книжа. Така банките могат да прехвърлят риска върху портфейлите от заеми за малки и средни предприятия. По този начин са прибавени още 10 милиарда евро подкрепа.

Европейската комисия е принудена за първи път да задейства общата клауза за дерогация от „Пакта за стабилност и растеж на своята стратегия за ограничаване на пандемията от коронавирус“. Така се позволява на националните правителства да работят по-ефективно, за да подкрепят своите икономики. Бюджетните правила се съобразяват с променената обстановка и са облекчени. Общата клауза за дерогацията е одобрена от Съвета на Европа. Държавите-членки вече могат да предприемат мерки за адекватно справяне с пандемията, в това число могат да отклоняват от бюджетните изисквания според европейската фискална рамка и да ги насочват за здравни цели и към секторите, които се нуждаят от подпомагане.

Европейската комисия използва всички инструменти, с които разполага, за да даде възможност на правителствата да защитят гражданите си и да намалят тежките последици от пандемията в социалната и икономическата област. На свое заседание от 03.03.2021 г. Европейската комисия взема решение за формулиране на общи насоки по отношение на провеждането на фискалната политика от държавите-членки на ЕС. Общата клауза за дерогация продължава да се прилага през 2022 г. и 2023 г. Фискалните мерки са с цел да се дадат насоки в средносрочен план за правилно планиране при икономическото възстановяване.

Общата европейска политика е насочена към преодоляването на пандемията, запазване здравето на гражданите, запазване на работните места, подпомагане на малкия и средния бизнес. Страните-членки се възползват от програмите на ЕС за преодоляване на последствията от коронавируса и възстановяване на икономиката и социалния живот към нормалното им развитие.

Обстоятелствата, породени от пандемията COVID-19, изискват анализ на въведените мерки и тяхната ефективност, за да може в бъдеще при подобни ситуации да се реагира своевременно на възникналите трудности. Направен е анализ на финансовите решения на централната власт в Република България, тъй като той е обвързан с общата политика на Европейския съюз.

Анализ на финансовите решения на централната власт в Република България

Разпространението на коронавируса е причина, България да предприеме адекватна финансова политика. В рамките на Европейския съюз отделните държави реагират по сходен начин, като основните усилия са насочени в няколко направления:

- Осигуряване на допълнителни финансови средства за здравеопазване и лекарствена политика, което води до натоварване на бюджетите.

- Подкрепа на фирмите, пред които възникват сериозни ликвидни проблеми заради икономическите затруднения – чрез разсрочване на данъчни плащания и държавни гаранции за осигуряване краткосрочно финансиране на малките и средните предприятия.

При такава обстановка приложените мерки могат само да намалят последиците от пандемията върху икономиката, но не могат да спрат и напълно да предотвратят неблагоприятния ефект. Бизнесът не може да очаква, че ще запази нивото на производство и дейност отпреди кризата, породена от пандемията. Освен това в отделните отрасли отражението е различно според спецификата на производство и насоката на работа.

Предприемат се мерки на макро- и на микрониво, като следва да се има предвид, че на макрониво свиването в търсенето и предлагането не е удачно да се преодолява чрез използването на публични средства, тъй като няма да се постигне положителен ефект и може да има голяма фискална цена. На микрониво бизнес структурите ще понесат щети в резултат на кризата, която засяга реалния сектор.

При такава криза, с такъв мащаб няма мерки, които да предотвратят или напълно да компенсират негативния икономически ефект. Икономиката умее да се адаптира, като се предприемат гъвкави решения, но е необходима подкрепа и правилна стратегия.

В национален мащаб е поставена за цел подкрепата на предприемачите, които се опитват да запазят бизнеса си и да го рестартират след отминаването на пандемията. Подпомагането изисква, те да не прекратяват своята дейност, а да я поддържат, да се запази заетостта на работниците, да се осигурят плащанията на партньорите. Отпуснатите средства се предоставят на фирмите за възстановяване на дейността им след пандемията.

Действията на правителството са насочени към подпомагане на частния бизнес. Необходимо е да се търсят пазарни решения чрез предоговаряне на срокове и плащания, намаляване на цени, на наеми и други подобни мерки. Държавната помощ може да се разглежда като предпоставка

за риск от злоупотреби и политически натиск. Необходими са дългосрочни политики: подпомагане на труда и развитието на човешкия капитал, насърчаване на инвестициите, благоразумие във финансовия сектор, подобряване качеството на живота. Тези политики имат за цел да подготвят бързото възстановяване и икономическия растеж след края на периода с ограничения в битка с пандемията.

Още през март 2020 г. се предвижда, че краткосрочната рецесия е неизбежна. Предполага се, че при по-ниска заболяемост това би се отразило до 1% от брутния вътрешен продукт (БВП), а при задълбочаване би се стигнало до 4–5%. Икономическият живот трябва да се приспособява към новата реалност. Ефектите от пандемията върху стопанството са различни за отделните отрасли. Например някои от тях почти изцяло преустановят дейност поради ограниченията в социалния живот – в пълна сила това се отнася за туризма и ресторантьорството. Културните и спортните събития също са почти напълно преустановени. Отражението върху туризма е не само върху хотелиерството, но е свързано и с намаляване капацитета на пътуванията в автобусите, влаковете, морския и въздушния транспорт.

Пандемията предизвиква проблеми с доставките на суровини и компоненти за промишлеността и производството. Стига се до отказ на поръчки или до забавянето им. Стопанската активност е редуцирана и постепенно всички субекти в икономиката са засегнати, наблюдава се свиване на потреблението. Така дори области като ИТ (информационни технологии), които в първоначалния момент на пандемията не са засегнати, плавно биват застигнати от по-нататъшните ѝ последствия, изразяващи се в проблеми с доставките, социално-икономическия ефект към ИТ сектора, електронната търговия и дигитални плащания, повишеното търсене на облачни услуги, ускорената цифровизация и др.

Проблемите на икономическите субекти засягат бюджета на страната, което неимоверно ще се отрази в по-малко приходи. Прилагането на мерки за удължаване сроковете на плащане намалява приходите в държавния

бюджет. При достигане на 4–5% намаляване на БВП това означава отрицателен ефект върху възможностите за социални плащания и за разходи в здравеопазването, които са особено важни в условията на пандемия.

Повишават се и разходите за работната сила, независимо дали са под формата на обезщетения за безработица или за мерки за нейното намаляване. Необходимо е прилагането и на действия с бюджетно измерение в различни сектори. Бюджетът трябва да отчете новата ситуация и да преосмисли приоритетите си. Публични разходи, които не са приоритетни, се отлагат, като бюджетът се реструктурира с цел намаляване на финансовия натиск.

Държавният бюджет подлежи на актуализиране, тъй като в него е заложена висока приходна част, но пандемията изисква смяна на приоритетите. Някои публични инвестиции са отложени, за да се намали натискът върху бюджета. Повишените разходи са свързани с борбата срещу пандемията. Необходими са средства за здравеопазване, в това число лечение, ваксини, подкрепа на медицинския персонал, за оборудване и консумативи, както и за социални разходи, например за социалния патронаж.

Друга тежест върху бюджета е подкрепата за работниците, които се оказват в затруднено положение поради епидемията. Налагат се съкращения на работници след преустановяване или ограничаване на стопанската дейност. Основна задача пред икономиката, фирмите и държавата е запазване на заетостта. На съкратените лица е необходимо да се осигури обезщетение за безработица, което означава увеличени разходи за Националния осигурителен институт (НОИ). Въведени са мерки за предоставяне на държавна помощ за времето на пандемията, за покриване на част от работните заплати, ако работодателят не съкрати наетите и продължи да им плаща пълното възнаграждение. По тези мерки работниците имат право да получават пълното си възнаграждение, а не 60% обезщетение за безработица. Предприети са дейности в посока за подпомагане на фирми, които дългосрочно искат да запазят бизнеса си и да задържат квалифицирания персонал.

Въведените мерки за подпомагане на бизнеса и домакинствата намират изражение чрез финансиране от национални и европейски програми, в това число:

- *Подкрепа за малки предприятия с оборот над 500 000 лв. за преодоляване на икономическите последствия от пандемията COVID-19 е финансирана по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК);*

- *Подкрепа на микро- и малки предприятия за преодоляване на икономическите последствия от пандемията COVID-19 е финансирана по оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (мярка „3-10“);*

- *Подкрепа за средни предприятия за преодоляване на икономическите последствия от пандемията COVID-19 е финансирана по оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“;*

- *„Възстановяване на МСП чрез подобряване на енергийната ефективност“ е финансирана по оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“;*

- *Мярка „60/40“ е финансирана с европейски средства по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“;*

- *„Заетост за теб“ е финансирана с европейски средства по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“;*

- *Третата фаза на програма „Подкрепа чрез оборотен капитал за МСП, засегнати от временните противоепидемични мерки“ е финансирана с европейски средства по оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“;*

- *„Запази ме+“ е финансирана с европейски средства по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“;*

- *Подкрепа за МСП, извършващи автомобилни превози, за преодоляване на икономическите последствия от COVID-19 по оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“;*

- *Предоставяне на безвъзмездни средства на лица, извършващи туроператорска и туристическа агентска дейност, за компенсиране на загуби в резултат на епидемичния взрив от COVID-19, като средствата се предоставят по „НАРЕДБА № Т-РД-04-1 от 22 януари 2021 г. за реда за предоставяне на безвъзмездни средства на лица, извършващи туроператорска и туристическа агентска дейност, за компенсиране на загуби в резултат на епидемичния взрив от COVID-19“;*

- *Държавна помощ за туроператори, които използват въздушни превозвачи с валиден оперативен лиценз за изпълнение на чартърни полети до Република България с цел туризъм – „Проектът се финансира от оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд“;*

- *Извънредно временно подпомагане за земеделски стопани и малки и средни предприятия, които са особено засегнати от COVID-19, е финансирано по „Програмата за развитие на селските райони“;*

- *Държавна помощ за осигуряване на ликвидност на земеделските стопанства;*

- *Програма на Българската банка за развитие за портфейлни гаранции в подкрепа на бизнеса, финансирана е по „Програма за възстановяване“ чрез гаранциите на ББР;*

- *Програма за възстановяване (финансирана от Фонд на фондовете);*

- *Микрокредити за самонаети лица и малки стартиращи предприятия (финансирани от Фонд на фондовете);*

- *Портфейлни гаранции за подкрепа на ликвидността на МСП (Европейски инвестиционен фонд/Джеремп, който представлява съвместни европейски ресурси за микро- и средни предприятия).*

За сметка на държавния бюджет са въведени и социални мерки, насочени към предоставянето на финансова помощ и социални услуги на домакинствата, които са изправени пред икономически затруднения в условията на пандемията.

Чрез целенасочена финансова подкрепа и достъп до социални услуги домакинствата успяват да посрещнат основни потребности като храна, жилище и здравни грижи. По този начин социалните мерки допринасят за смекчаване на негативните социално-икономически последици и за укрепване устойчивостта на засегнатите общности.

Икономическите мерки имат за цел запазване на заетостта, и предотвратяване на масови съкращения. Държавната помощ е глътка въздух за много малки и средни предприятия да преодолеят икономическите трудности и да се възстановят след пандемията.

В областта на образованието адаптацията се изразява в преминаване към онлайн обучение, което позволи на учениците и студентите да продължат образованието си, въпреки ограниченията, наложени от пандемията. Инвестициите в технологии и инфраструктура за онлайн обучение ускоряват процеса на дигитализация на образователния сектор.

Мерките, предприети по време на пандемията COVID-19, играят ключова роля в смекчаването на икономическите и социалните последици. Те осигуряват необходимата помощ на уязвими групи, поддържат икономическата стабилност и подобряват качеството на живот. Въпреки предизвикателствата, свързани с прилагането на тези мерки, те са доказали своята ефективност в справянето с кризата и са от съществено значение за възстановяването и изграждането на по-устойчиво общество след пандемията.

Пандемията COVID-19 остави своя отпечатък и върху културните средища. Културният сектор е един от най-силно засегнатите, тъй като много събития, фестивали, театри, музеи и други културни институции бяха принудени да затворят или значително да ограничат своята дейност, а други да бъдат отложени във времето. Мерките за подкрепа на културния сектор в условията на пандемията от COVID-19 и след нея са неотложни за оцеляването и възстановяването му. Анализът на тези мерки показва, че държавната подкрепа е помогнала на много културни институции и творци

да преодолеят финансовите трудности и да адаптират своите дейности към новите условия. Въпреки това продължаващата подкрепа и адаптацията към новите реалности ще бъдат необходими за устойчивото развитие на културата в бъдеще.

Анализ на финансовите решения на местната власт в Република България

Анализирани са финансовите решения на местната власт в Република България по примера на Община Велико Търново. Отговорност на местната власт по време на пандемията е да организира въвеждането и спазването на предвидените мерки в здравеопазването, реда на обществените места, както и организирането на обособени COVID зони, социалните дейности, подпомагането на хората с увреждания, организирането на патронажна грижа и помощ във вид на социално-здравни грижи, раздаване на пакети с хранителни продукти на нуждаещите се. Друга отговорност е подпомагането на онлайн обучението.

С решение на Министерския съвет е прието Постановление № 326 от 12.10.2021 г. за одобряване на допълнителни трансфери по бюджетите на общините за 2021 г. (ДВ, бр. 87, 19.10.2021 г.) в размер на 100 000 000 лв. за изпълнение за целеви разходи по въведените противоепидемични мерки през 2021 г. Конкретен пример е предоставянето на средства за субсидиране на пътнически превози по междуселищни автобусни линии поради епидемичната обстановка, извън предвидените по Наредбата за условията и реда за предоставяне на средства за компенсиране на намалените приходи от прилагането на цени за обществени пътнически превози по автомобилния транспорт. Субсидират се нерентабилни автобусни линии и във вътрешния градски транспорт, и в планинските и други райони.

Целевите средства във връзка с COVID-19 се осигуряват от резерва за непредвидени и/или неотложни разходи за 2021 г. по централния бюджет в частта за допълващи и компенсиращи мерки във връзка с COVID-19 и други

– чл. 1, ал. 2, раздел II, т. 5.4 по Закона за държавния бюджет на Република България за 2021 г.

С постановление на Министерския съвет № 326/12.10.2021 г. са предвидени 100,0 млн. лв. за реализиране на мерките за профилактика и превенция на COVID-19. За общините в област Велико Търново са отпуснати целеви средства с общ размер 4 137 144 лв. за десетте общини на територията, като най-голяма сред тях е за община Свищов, а най-малката е Община Сухиндол.

Таблица 1. Отпуснати целеви средства за общините в област Велико Търново за 2021 г.

№	Общини	Допълнителни трансфери по бюджетите на общините (в лв.)	в т.ч. за изпълнение на мерки във връзка с COVID-19 за 2021 г. за субсидиране на пътнически превози по междуселищни автобусни линии в размер до
1	2	3	4
ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО			
1	Велико Търново	623 156	93 473
2	Горна Оряховица	826 309	123 946
3	Елена	314 307	47 146
4	Златарица	89 500	13 425
5	Лясковец	233 609	35 041
6	Павликени	546 190	81 929
7	Полски Тръмбеш	270 683	40 602
8	Свищов	853 666	128 050
9	Стражица	322 017	48 303
10	Сухиндол	57 707	8 656
		4 137 144	

Източник: (https://www.veliko-tarnovo.bg/uploads/posts/2022/04_04_896-analiz.pdf, н.д.)

От сравнителните данни за 2019 г. и 2021 г. може да се заключи, че община Велико Търново успява без тежки последствия да преодолее неблагоприятните икономически предизвикателства. Анализът на изпълнението на Общинския бюджет за 2021 г. показва ръст на приходите в

сравнение с 2020 г. Разходите за местни и дофинансирани дейности за 2021 г. спрямо 2020 г. са нараснали с 2 921 737 лв. Увеличени са приходите от делегираните от държавата дейности и приходите от данъци, както и постъпленията от такси, което се дължи най-вече на такса битови отпадъци. Регистриран е годишен ръст от 39 % при приходите от продажба на стоки, услуги и продукция.

Следва да се отбележи, че общата субсидия за държавни дейности през 2021 г. за община Велико Търново е увеличена спрямо 2020 г. с 10 334 715 лв. Това е в резултат на осигуряването на ръст на стандартите за делегирани от държавата дейности, възнагражденията и нарастването на минималната работна заплата. За местни дейности са осигурени трансфери от 2 264 800 лв., в които влиза обща изравнителна субсидия от 1 779 900 лв. и за зимно поддържане и снегочистване на пътищата – 484 900 лв. Увеличението на трансферите за местни дейности през 2021 спрямо 2020 г. е 44 800 лв. Целевата субсидия за капиталови разходи е увеличена с 238 200 лв. Таблица 2 показва трансфери в полза на община Велико Търново за двете анализирани години:

Таблица 2. Трансфери на средства в полза на община Велико Търново за 2020 г. и 2021 г.

№	Вид приход	2020 г.	2021 г.
1	Трансфери от Централния бюджет	66 416 010	69 958 694
2	Трансфери между бюджети	1 176 745	3 793 330
3	Трансфер между бюджети и сметки за СЕС	-778 728	-713 304
4	Трансфери от/за държавни предприятия и др. лица	1 935 223	561 770
5	Временни безлихвени заеми	1 032 324	-743 498

Източник: (https://www.veliko-tarnovo.bg/uploads/posts/2022/04_04_896-analiz.pdf, н.д.)

Община Велико Търново успява да се справи с епидемичната обстановка, като запазва и своята социална роля. Приходно-разходните отчети показват стабилно финансово състояние и дори известно подобрене през 2021 г., когато епидемията започна да стихва. Забелязва се и доброто взаимодействие на местната с централната власт, което се изразява в субсидирането за необходимите дейности в условията на COVID-19.

В края на втора глава са формулирани следните изводи:

Първо. Европейският съюз проявява своевременни реакции във връзка с пандемията от COVID-19 чрез предоставяне на финансова и структурна подкрепа, предприети са целенасочени мерки за осигуряване на адекватен отговор по отношение на предизвикателства. Отпуснат е значителен финансов ресурс за здравеопазване, за разработване на ваксини, за подпомагане на бизнеса, домакинствата и цялата социална сфера. Спешни мерки са предприети по отношение доставката на здравни консумативи и на храни. Усвояването на средствата зависи само и единствено от активността на всяка държава в съответствие с нейните потребности и приоритети.

Второ. Представеният теоретико-практически анализ на финансовите решения на местната власт в Република България обосновава ролята на държавата в подкрепа на бизнеса и домакинствата при преодоляване на негативните последици от COVID-19 чрез предприетите социално-икономически мерки от държавната.

Трето. Анализът на бюджета на Община Велико Търново за 2020 г. и 2021 г. показва, че през 2020 г. има значително намаляване на приходите и нарастване на разходите. В периода на преодоляване на пандемичната обстановка тенденцията е към нарастване на приходите, което е показател, че икономическите последици от кризата се преодоляват успешно. Община Велико Търново предприема разнообразни и всеобхватни мерки за справяне с пандемията COVID-19, насочени към здравния сектор, икономиката, образованието, социалната подкрепа и културата. Тези мерки оказват адекватно въздействие за минимализиране на негативните последици от

пандемията и създават предпоставки за по-бързо и устойчиво възстановяване. Въпреки предизвикателствата, община Велико Търново демонстрира способност за адаптация и ефективно управление в условията на пандемията.

Трето. Предизвикателства пред държавната политика в условията на пандемията COVID-19 и след нея

Анализ на въздействието на въведените противоепидемични мерки върху икономиката и обществото

Поради спецификата на пандемията COVID-19 са въведени множество мерки, насочени към ограничаване на общуването, строг контрол по границата, в бизнес структурите и администрацията, транспорта, търговията и в целия обществен живот. Транспортът понася големи загуби поради намаления брой на пътници заради въведените противоепидемични мерки. В туризма и заведенията за обществено хранене същите тези мерки предизвикват стагнация и водят до временно затваряне на хотели, къщи за гости и много заведения за обществено хранене.

По възможност работодателите са задължени да организират работата на персонала или поне на част от него на дистанционен принцип. При някои фирми това е възможно, но не и там, където производството изисква трайно присъствие на работното място. Наложени са ограничения и в работното време, а за търговските обекти и аптеките е въведен зелен коридор за пенсионерите.

Всички тези мерки против пандемията ограничават възможността за нормално функциониране на икономиката. Много от работодателите, съобразно препоръките на здравните власти, изискват от работещите да се ваксинират, за да се избегне разпространението на вируса.

Предприети са мерки за намаляване на ДДС ставката в определени сектори (за книги, ресторантьорски и кетъринг услуги, бебешки храни и пелени, туристически услуги, ползването на спортни съоръжения, например

фитнес зали и басейни), като същевременно приходите от този данък в периода от 1 юли до 31 декември 2021 г. са увеличени с 1,5%. Факторите, чрез които може да се обясни това увеличение, са: повишеното потребление на стоки и услуги и увеличаване на инфлацията. За 2020–2021 г. спадът бе 4,2% при очакван спад от 3% (https://www.minfin.bg/upload/48709/doklad_otchet_budget_2020.pdf, н.д., стр. 12) е отражение на икономическите последици от COVID-19. Икономическото въздействие се изразява в спад на БВП вследствие на затворени бизнеси, ограничено движение, слаба икономическа активност.

В стратегията на фискалната политика трябва да се въведат не само краткосрочни ефекти, но и да се преследват дългосрочни цели. Нарасналите социални разходи трябва да се съпътстват от възстановяване на реалната икономика, което се изразява в бърза адаптация към текущите потребности на икономиката и обществото, бързо финансиране на социални плащания, здравеопазване, подкрепа за бизнеса и др. На пазара на труда има негативни структурни промени и проблемите се задълбочават, което изисква активна работа както с рисковите групи, така и политика за заетост на безработните лица.

Анализ на разходите, свързани с мерките за борба срещу COVID-19 през периода 2020–2022 г.

Със зараждането на епидемията от COVID-19 разходната политика на България през 2020 г. е насочена основно в подкрепа на здравната система, в това число и към заетите на първа линия в борбата с разпространяване на пандемията (0,9 млрд. лв. за мерки за персонал на първа линия в борба с пандемията) (виж. Таблица 3). Социално-икономическите мерки са насочени към най-засегнатите обществени сектори. Друга част от мерките са ориентирани към спиране разпространяването на COVID-19 и недопускане претоварване на здравната система. Предизвикателството към здравната система налага мобилизиране на всички ресурси. Въпреки усилията за

разработване на медикаменти и ваксини за справяне с болестта, едва в края на 2020 г. е одобрен списък на безопасните ваксини от Световната здравна организация (СЗО) и Европейската агенция по лекарствата (ЕМА). Одобрените ваксини пристигат със закъснение, което забавя своевременното ваксиниране на населението за периода на 2020 г. и това влияе негативно на икономиката. Продължава да се задълбочава здравната криза с увеличаване броя на заразените и повишена смъртност, в сила са и ограниченията, изразени в социална дистанция и карантина. Икономическото въздействие показва забавяне на продуктивността и увеличаване на безработицата.

Държавите-членки на ЕС са изправени пред сериозни предизвикателства с развитието на пандемията, а последствията в икономиката са безпрецедентни. Водещите икономики отчитат значителен спад на БВП за второто тримесечие на 2020 г. в размери без аналог през последните 25 години. По данни на Евростат спадът на икономиката в сравнение със същия период от 2019 г. е 13,9 на сто, а за страните от еврозоната е 14,7 на сто. (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Main_Page)

На национално ниво последиците за всички страни се проявяват с различен интензитет. Четири процента намаление на БВП на годишна база отбелязват Литва и Ирландия. В Холандия и Германия спадът на икономическата активност за второто тримесечие на 2020 спрямо същия период на 2019 г. е с показатели -9,0% и -11,3%. Високи отрицателни икономически показатели отчитат Испания с -22,1%, Франция с -18,9 и Италия с -17,7 (<https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/GDP2020q2-EU.pdf>). В сравнение със страните от еврозоната, България за този период е с умерени показатели от икономическата криза, предизвикана от пандемията COVID-19. Според данни на Евростат за отчетния период на второто тримесечие на 2020 г. България е с -8,5 % икономически спад.

Заради въведените карантинни мерки в повечето държави от ЕС през 2021 г. икономическото възстановяване започва с бавни темпове. Данните показват различни темпове на възстановяване сред отделните страни-членки, като най-засегнатите отчитат и най-висок ръст към възстановяване. По-умерени стойности към възстановяване показва и България до 5,2% на сто за деветмесечието на годишна база за 2021 г. в сравнение с предходното трето тримесечие на 2020 г. (https://www.minfin.bg/upload/45985/mreport_November2020_bg.pdf, n.d.). Показателите за възстановяване от третото тримесечие на 2020 г. са отрицателни, което налага необходимостта от прилагане на нови строги карантинни мерки. През късната есен вирусната вълна се надига отново в цяла Европа със същия интензитет, но България е от страните, които не прилагат постоянни карантинни мерки от зараждането на пандемията и периода на извънредното положение. Поради строгостта на прилаганите противоепидемични мерки много икономически сектори са силно засегнати.

Негативният ефект от пандемията се отразява най-силно върху здравната система и сферите от икономическия сектор, поради което финансови ресурси са съсредоточени именно към тях, както и към образованието. В конкретика разпределението на ресурсите касае още администрациите на първа линия, подкрепа на бизнеса и подкрепа на домакинствата. Основните средства освен от националния бюджет се осигуряват по различни оперативни програми и фондове на Европейския съюз, както и създадените финансови инструменти от Българската банка за развитие. Близко 4,2 млрд. лв. ((https://www.minfin.bg/upload/48709/doklad_otchet_budget_2020.pdf, н.д., стр. 35) са разходите за 2020 г. в борбата с негативните последици от пандемията и негативните последици за икономиката.

Мерки в частта на разходите. С оглед на превенция и борба с разпространяването на пандемията от COVID-19 през 2020 г. и 2021 г. са

предприети мерки в частта на разходите, насочени главно към смекчаване на негативните икономически последици:

1. Първа по значимост е мярката за ограничаване и разпространяване на COVID-19.

2. Втората мярка е подкрепа за здравната система, на работещите, ангажирани на първа линия в борба с пандемията.

3. Третата група са социално-икономическите мерки за намаляване на последиците в негативен план.

Към 31.12.2022 г. в частта на разходите за прилагане на мерките за борба с пандемията са усвоени средства по линия на националния бюджет в размер на 2 614,5 млн. лв. В тях са включени 1 140,9 млн. лв. (допълнителни суми към пенсиите в размер на 60,00 лв. в изпълнение на постановление на Министерския съвет (ПМС) № 479 от 30.12.2021 г. от края на 2021 г. и добавка от 75.00 лв. за всеки пенсионер със завършен ваксинационен курс.

Таблица 3. Разполагаеми средства и разходи, свързани с мерки и борба с COVID-19 за периода 2020–2022 г. в България

Година	Разполагаеми средства	Разходи, свързани с мерки и борба с COVID-19
2020	4,2 млрд. лв. ресурси по линия на националния бюджет и оперативни програми	0,9 млрд. лв. за мерки за администриране на първа линия в борба с пандемията
		2,1 млрд. лв. за подкрепа на бизнеса
		1,2 млрд. лв. за мерки в подкрепа на домакинствата
2021	6,7 млрд. лв. мобилизирани ресурси по линия на националния бюджет и оперативни програми от ЕС	3,3 млрд. лв. за мерки за подкрепа на домакинствата
		1,4 млрд. лв. за подкрепа на бизнеса
		2,0 млрд. лв. за мерки за администриране на първа линия в борба с пандемията
2022	1473,9 млрд. лв. ресурси по линия на националния	375,7 млн. лв. за мерки за подкрепа на домакинствата
		351,0 млн. лв.

	бюджет и оперативни програми	за подкрепа на бизнеса
		747,2 млн. лв. за мерки за органите на държавното управление, натоварени с дейности по овладяване на пандемията и последиците от COVID-19

Мерки в подкрепа на домакинствата. Мерките в подкрепа на домакинствата са от ключово значение за облекчаване на негативните социално-икономически последици. Правителството в България прие програми, насочени към защита доходите на гражданите, като са въведени и редица инициативи в подкрепа благосъстоянието на гражданите, засегнати от COVID-19, в това число за стабилизиране на домакинствата и запазване на доходите. Мерките в подкрепа на домакинствата за 2020 г. възлизат на 1,2 млрд. лв. (https://www.minfin.bg/upload/48709/doklad_otchet_budget_2020.pdf, н.д., стр. 35). Средствата в размер на 50 лв., изплащани на пенсионерите за периода от август до декември на 2020 г., възлизат малко над 0,5 млрд. лв. Тази мярка е насочена към една от най-уязвимите групи. Заложената добавка от 50 лв. има за цел да подпомогне възрастните хора за част от най-неотложните разходи: лични предпазни средства, лекарства и непредвидена медицинска помощ. От тази възможност са се възползвали близо 2,1 млн. лв. пенсионери за периода от месец август до месец декември 2020 г.

През 2020 г. средства в размер на 0,3 млрд. лв. (https://www.minfin.bg/upload/48709/doklad_otchet_budget_2020.pdf, н.д., р. 35) са разплатени в няколко направления: парични обезщетения за безработица; парични средства за временна неработоспособност на лица, заразени с COVID-19, в това число и карантинирани; средства в размер на 0,3 млрд. лв. по бюджета на ДОО. Чрез бюджета на Министерството на здравеопазването са изразходени 0,3 млрд. лв. за безплатни ваксини и лекарствени продукти за борба с пандемията от COVID-19.

През 2021 г. мерките в подкрепа на домакинствата възлизат на 3 305,6 млн. лв. Те са осигурени от националния бюджет и от сметките за средства

от ЕС (https://www.minfin.bg/upload/52983/Doklad_otchet_DB.pdf, n.d., p. 30). Изплатени са еднократни допълнителни суми към пенсиите на всички пенсионери за периода януари – септември в размер на 50 лв. и за месеците октомври, ноември и декември сумата е в размер на 120 лв. Цялата тази помощ възлиза на 1 694,6 млн. лв. Изплащани са и по 75.00 лв. на пенсионери със завършен ваксинационен курс или поставена бустерна доза за COVID-19. Тази мярка е с цел опазване здравето на възрастните хора и облекчаването на здравната система. Общата сума възлиза на 2544,6 мил. лв. (допълнителната сума към пенсиите, включително и стимулирането на възрастните хора за завършен ваксинационен курс).

През 2022 г. по линия на националния бюджет са изразходени средства за мерки за подкрепа на домакинствата в размер на 375,7 млн. лв. (https://www.government.bg/files/common/STATE%20BUDGET_2022.docx). Най-голям дял е усвоен от Министерството на здравеопазването в размер на 237,5 млн. лв. Средствата са предвидени за осигуряване на ваксини, както и за лекарствените продукти Ремдисивир, бързи антигенни тестове за борба с пандемията и др.

През 2022 г. остава в сила мярката за месечната целева помощ на семейства с деца до 14 г. възраст, равняваща се общо на 14,7 млн. лв. Към 31 декември целева помощ е предоставена на 5484 семейства. За сравнение през 2021 г. подпомаганите семейства са били 12 522. Съгласно ПМС 479/30.12.2021 г. се запазва еднократното изплащане на суми, предвидени към пенсиите, в размер на 60 лв. независимо от размера на пенсията, в периода м. януари – м. юли 2022 г.

Мерките в подкрепа на домакинствата са от ключово значение за облекчаване на негативните социално-икономически последици. Ефикасността на мерките за подкрепа на домакинствата зависи от тяхното адекватно планиране и адаптацията към специфичните потребности на обществото. Необходими са мониторинг и оценка, за да се гарантира, че мерките са постигнали своите цели.

Мерки в частта на приходите

През 2021 г. в условията на епидемична обстановка и във връзка с разпространяването на COVID-19 продължава прилагането на въведените през 2020 г. мерки. През периода 2020–2022 г. са въведени мерки по отношение на държавните приходи, както следва:

- намалена ставка на ДДС от 20 % на 9 % (за книги, ресторантьорски и кетъринг услуги, бебешки храни и пелени, туристически услуги, ползването на спортни съоръжения, като например фитнес зали и басейни);
- освобождаване от мита и ДДС на медицински стоки, свързани с борбата против разпространението на COVID-19;
- увеличаване на данъчните облекчения за деца (чл. 22в чл.22 г от ЗДДФЛ) за придобитите доходи през 2021 г.;
- запазване на нулевата ставка за доставката на ваксини срещу COVID-19, както и услугите, свързани с ваксините.

Мерки в подкрепа на бизнеса

За 2020 г. мерките в подкрепа на бизнеса са в размер на 2,1 млрд. лв., като 1 млрд. лв. са съсредоточени и по мярката „60/40“ за подпомагане на работната сила и бизнеса. Средства от 0,4 млрд. лв. са прехвърлени в специална сметка на ДОО, за да покрият дължимите плащания по схемата за 2020 г. В началото на 2021 г. Разработеният механизъм за подкрепа на работодатели, работници и служители от засегнатите от пандемията от COVID-19 и въведените ограничителни мерки срещу разпространението на вируса сектори на икономиката е сред основните мерки за подпомагане на икономиката и заетостта и намаляване на негативните последици от пандемията (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/supporting-jobs-and-economy-during-coronavirus-pandemic_bg, н.д.). Мярката „60/40“ се състои в поемане на 60 на сто от размера на осигурителния доход и дължимите осигурителни вноски за сметка на

осигурителя на заетите в предприятието лица – включително социалните и здравните осигуровки, на база осигурителния доход, а останалите 40 процента от заплатите и съответните осигуровки се поемат от работодателите. Мярката е предвидена за подкрепа на бизнеси, пострадали от въведените извънредни мерки за овладяване разпространяването на заразата от COVID-19.

Средствата в подкрепа на бизнеса към 31 декември 2022 г. са в размер на 351 млн. лв. от държавния бюджет. 162,1 млн. лв. са за запазване на заетостта на наетите работници по мярката „60/40“. На земеделските стопани от ДФ „Земеделие“ са отпуснати 143,5 млн. лв. за подпомагане на засегнатите от негативните ефекти на пандемията. В тази категория попадат животновъди, отглеждащи едри и дребни преживни животни, производители на плодове и зеленчуци, отглеждащите пчелни семейства, маслодайни рози, ориз. С това се цели да се противодейства на негативното влияние върху икономическата дейност. Към 31.12.2022 г. средствата, предвидени за отрасъл Селско стопанство, са предоставени на общо 26 673 земеделски стопани.

Към 31.12.2022 г. с Постановление на МС № 253/18.08.2022 г. са отпуснати и субсидии за туроператорите в размер на 9,6 млн. лв., предвидени за въздушни превозвачи с валиден лиценз за изпълнение на чартърни полети до България с цел туризъм.

Мерки за органите на държавното управление, натоварени с дейности по овладяване на пандемията и последиците от COVID-19

Средствата, предвидени за реализацията на въведените мерки за органите на държавното управление, натоварени с дейности по овладяване на пандемията и последиците от COVID-19, в разходната част на държавния бюджет за 2020 г. са в размер на 0,9 млрд. лв., от които 0,2 млрд. лв. са от сметки за средства на ЕС. Подкрепата за персонала на първа линия е с най-голям дял с цел предотвратяване разпространението на пандемията.

Разходите са в размер на 0,4 млрд. лв. включително и средства по Оперативни програми на ЕС, предвидени за основни разходи, в това число увеличаване на заплатите и допълнителни възнаграждения за положен извънреден труд. Средствата са за структурите от администрацията – държавна и общинска, както и за лечебните заведения, работещите на първа линия и за дейности за предотвратяване разпространението на болестта.

През 2021 г. за органите на държавното управление, натоварени с дейности по овладяване на пандемията и последиците от COVID-19, са отчетени разходи за 1975,5 млн. лв., от които 149,3 млн. лв. са средства от ЕС. Разходите са за увеличаване на заплатите и допълнителни възнаграждения за положен извънреден труд на работещите на първа линия и лица пряко ангажирани с всички дейности по предотвратяване на пандемията от COVID-19, като сумата възлиза на 769,3 млн. лв. На второ място са разходвани средства в размер на 725,5 млн. лв., осигурени от НЗОК за медицинските работници, денталните лекари, както и за дейности, изпълнявани при неблагоприятни условия във връзка с пандемията. През 2021 г. са усвоени средства в размер на 197,9 млн. лв. от държавния бюджет за постоянни месечни добавки към възнагражденията на лекарите в размер на 600,00 лв., на специалистите от направление „Здравни грижи” – 360,00 лв. и на санитарите – 120,00 лв. (https://www.minfin.bg/upload/52983/Doklad_otchet_DB.pdf, стр. 19). В системата на образованието за провеждане на дистанционно обучение са предоставени 88,1 млн. лв. и за щадящи бързи тестове за COVID-19 – 53,00 млн. лв. Общините за 2021 г. са усвоили средства в размер на 69,1 млн. лв. за противоепидемични мерки.

За 2022 г. отново с най-голям относителен дял са предвидените средства за органите на управление, натоварени с дейности по овладяване на пандемията – 747,2 млн. лв., средствата са за персонала на първа линия, ангажираните пряко с дейности по предотвратяване на разпространението на COVID-19. Тук попадат и поставянето на ваксини срещу COVID-19 – 369,9

млн. лв., финансирането на НЗОК за изпълнение на дентална и медицинска помощ, за работещите при неблагоприятни условия. Разходваната сума е в размер на 216,2 млн. лв. Предвидени са и 74,8 млн. лв. за изплащане на допълнителни трудови възнаграждения на персонала и осигуряването на лични предпазни средства, дезинфектанти и др. За училищата, лечебните заведения и работните места средствата са в размер на 8,7 млн. лв. Общините за 2022 г. отчитат разходи за противоепидемични мерки в размер на 74,3 млн. лв.

В заключение от така изложените и обобщени данни е видно, че последиците от COVID-19 ще бъдат дълги и продължителни в социално и икономическо отношение. Вследствие на пандемията много отрасли свиват потреблението си, засегнати от последиците, в това число: туризмът, ресторантьорството, въздушният транспорт, предоставянето на хотелиерски услуги, развлеченията – театър, кино, изкуство и т.н.

Свиването на търсенето и предлагането на стоки и услуги засяга търговско-икономическите отношения между страните по целия свят. Променлива е икономическата величина във връзка с различните рестрикции на държавите в зависимост от интензитета на пандемията. Наблюдава се цялостно блокиране на отношенията между страните–членки на ЕС. Всичко се случва вълнообразно първо в Италия, после и в другите европейски страни. Нациите са изправени пред предизвикателствата за ограничаване на пътуванията, срив в здравната система и системата на образованието и т.н. Въведените ограничителни мерки са драстични за част от работодателите, работещите и служителите, както са засегнати и професии, които нямат възможност да упражняват своите дейности от дистанция. Много от тях нямат и платен годишен отпуск, което ги изправя на ръба на оцеляването. Държавите–членки правят всичко възможно чрез средства от държавните си бюджети и за сметка на оперативни програми да се справят плавно с последиците. Постепенното възстановяване се наблюдава с отваряне на бизнесите, възстановяването на образователната система, туризма. Всичко

това се случва бавно и с умерени темпове. Едва ли има човек или проучвания, които да могат с точност да прогнозират времето за възстановяване от пандемията COVID-19. Трудно е и едва ли може да се направи точна оценка на социалната система, обществените нагласи и така важното психологическо състояние на хората.

Следователно анализът подчертава необходимостта от реформи в системите на здравеопазване, социална защита и държавно управление, за да бъдат по-ефективни и по-добре подготвени за бъдещи епидемични ситуации. Въз основа на опита от периода 2020–2022 г. е важно да се разработят по-ефективни механизми за бързо и адекватно реагиране на подобни извънредни ситуации, като се намали административната тежест и се повиши координацията между различните институции. Тези изводи подчертават значителната финансова тежест, която борбата с COVID-19 наложи върху държавните бюджети, както и необходимостта от по-добро планиране, управление и прозрачност на разходите в бъдеще.

Емпирично изследване на ефективността на държавната политика в условията на пандемията COVID-19 (анкетно проучване)

Проведеното емпирично изследване определя какво влияние оказват взетите противоепидемични мерки върху гражданите и техните домакинства. Необходимостта от провеждането му е с цел получаване на първична информация, след обработка на която да се формулират изводи, които да бъдат използвани при евентуални бъдещи сходни събития. Въпросите са зададени на респонденти от България в различна възраст, семеен статус, образование, брой на членовете на домакинствата. Използваният метод за набиране на информацията, е онлайн чрез Google Forms – онлайн анкета, която дава възможност за обработване на събраните данни в реално време. Данните са от извадка с 5040 валидни анкетиращи.

Работна хипотеза – целта на анкетното проучване е да се съберат достатъчно данни за засегнатите лица и домакинства вследствие на предприетите ограничителни мерки заради COVID-19.

Заклучение – описаните подробно изводи, в своята цялостност, представляват убедителен аргумент за наличие на предметен смисъл в променливите, операционализирани посредством анкетата. Направените изводи обаче винаги остават дискуссионни в онази част, касаеща каузални асоциации.

Резултатите показват, че песимизмът спрямо последствията от COVID пандемията и мерките срещу нея е по-силно изразен при мъжете, по-младите, по-образованите, неженените и домакинствата от четирима члена. Следователно образованите млади хора в активна възраст не виждат съществени и положителни резултати от предприетите мерки за борба с пандемията. Същото се отнася и за семействата с две деца, които обикновено са от млади хора. Слаба е заинтересоваността от възможностите, които се предлагат според различните програми, отбелязват се и негативните последствия от кризата.

Като основни изводи от емпиричното изследване за ефективността на държавната политика в условията на пандемията от COVID-19 (анкетно проучване) са формулирани следните:

- Предприетите действия от страна на държавата не се разпознават или слабо се приемат и не водят до очаквания положителен ефект.
- Три важни характеристики отразяват социално-икономическите мерки – закъснели, недостатъчни и неадекватни.
- Социално-икономическите мерки са прекалено рестриктивни и не отговарят на обективната обстановка.
- Към мерките „60/40“, „Заетост за теб“ и „Запази ме+“ има голямо недоверие.
- Финансовата стабилност на домакинствата е несигурна. Голяма част от работещите са запазили работните си места за сметка на намалени доходи, а други са загубили работните си места.
- Разрастващата се икономическа несигурност се посреща с тревога от анкетираните.

Решенията, които са успешни за излизане от тази икономическа несигурност, се състоят в няколко основни мерки, в това число: *Подпомагане на малките и средните предприятия, за да се запазят колкото се може повече работни места и доходите на хората; прилагането на облекчения в обслужването на външните дългове на държавите чрез спиране на плащане, реструктуриране и предоставяне на безлихвени заеми; прилагането на адекватна здравна политика; финансирането на социалните дейности и домакинствата, за да не се увеличава неравенството между хората и регионите.*

Чрез Механизма за възстановяване и устойчивост ЕС полага дългосрочни цели за устойчив растеж, но бързото преодоляване на последиците от пандемията засега не се забелязва, защото европейската икономика е в спад или нулев растеж. България също има Национален план за възстановяване и устойчивост, който е огромно предизвикателство, пред което е изправена държавата.

Решенията на Европейския съюз за смекчаване на икономическите последици, породени от COVID-19, са имплементирани в Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ), който е одобрен на 28.05.2020 г. от Европейската комисия. Става дума за пакет от мерки за ограничаване и предотвратяване на действието на COVID-19 чрез дългосрочен бюджет за периода 2021–2027 г. Общата предвидена сума е 2018 милиарда евро. В плана влиза и допълнително целево финансиране от 807 милиарда евро (https://next-generation-eu.europa.eu/index_en, н.д.) чрез временен инструмент за подпомагане на възстановяването. Този инструмент с титул „Следващо Поколение“ има дългосрочна проекция.

По Механизма за възстановяване и устойчивост са предвидени шест основни стълба, които трябва да бъдат включени в планове и действията за възстановяване и развитие.

- зелен преход;

- цифрова трансформация;
- икономическо сближаване, производителност и конкурентоспособност;
- социално и териториално сближаване;
- здравна, икономическа, социална и институционална устойчивост;
- политики за следващото поколение.

Включени са 3 са основни направления, в които се предприемат мерки при такава икономическа ситуация:

1. за подкрепа на борбата с пандемията и подпомагане на здравните работници;
2. помощ за домакинствата;
3. подкрепа за бизнеса.

Анализът на разходите, свързани с мерките за борба срещу COVID-19 през периода 2020–2022 г., показва, че са отпуснати и изразходвани най-много средства през 2021 г. Въпреки това в цялост борбата с пандемията е съпроводена с много трудности както в здравеопазването, така и в образованието и социалната сфера.

Широкият кръг от области, които засягат документите на Европейския съюз, показва сериозни намерения за реагиране на извънредна пандемична обстановка. Прилагането на мерките зависи от съответните държавни и местни органи на управление. Всяка от страните–членки на ЕС има своя специфика, поради което въведените мерки невинаги съответстват на техните особености. Затова мерките служат само като рамка, в която правителствата трябва да се вмести, като съобразят приложимостта им с местните условия. Невинаги те се осъществяват адекватно, което води до негативно отношение и реакции, изразени в незаинтересованост и неразбиране. Проведеното експериментално изследване в България показва точно такива резултати – неосведоменост, незаинтересованост по отношение на предлаганите мерки и слабо възползване от тях.

Мерките трябва да са правилно планирани и съгласувани във всички области, необходимо е да водят към икономическа, здравна, социална и институционална устойчивост и преодоляване на негативните демографски процеси. Всички те могат да се припознаят като политики, насочени към подкрепа за следващите поколения, както се предвижда и в документите на ЕС. Подчертана е необходимостта от разработване на стратегически планове и по-ефективни механизми за справяне с подобни икономически предизвикателства в бъдеще. Необходима е подкрепа към най-засегнатите социално-икономически групи, като се постави акцент върху дългосрочните мерки за възстановяване.

Повишаването на обществената осведоменост, изразяваща се в подчертаване важността на комуникацията и прозрачността в процеса на вземане на решения, има ключова роля за поддържане на общественото доверие и ефективността на мерките.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В дисертацията, озаглавена „Финансово-правни аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19“, са постигнати заложените в увода цели и задачи и е защитена авторовата теза. В първа глава са анализирани правните аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19, профила на пандемията, обхвата на държавната политика и ролята на централните и местните органи на управление. Във втората глава са анализирани: финансовата политика на държавата в условията на пандемията COVID-19 чрез политиките на ЕС, решенията на централната и местна власт на Република България. В трета глава са разгледани са предизвикателства пред държавната политика в условията на пандемията COVID-19 и след нея, чрез анализ на въздействието на въведените противоепидемични мерки върху икономиката и обществото. Посредством емпирично изследване е проследена ефикасността на

държавната политика в условията на пандемията COVID-19. Предложени са решения за преодоляване на социално икономическите последици от пандемията COVID-19.

IV. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Получените резултати и научно-приложни приноси от проведеното дисертационно изследване дават основание на автора за бъдещо провеждане на допълнителни проучвания, свързани с устойчивостта на приложените социално-икономически мерки.

V. СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСНИ МОМЕНТИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Резултатите от изследването могат да се определят като научни и практикоприложни, като те са следствие от извършения комплексен анализ на финансово-правните аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19, фокусиран последователно в следните главни насоки:

Първо. В резултат на обследване на теоретични, нормативни и практикоприложни постановки, идентифицирани в процеса на изследването, авторът синтезира обобщен и многоаспектен профил на пандемията COVID-19, дефинира обхвата на държавната политика и ролята на централните и местни органи на управление в условията на извънредна епидемична обстановка. Представена е комплексна систематизация на социално-икономическото въздействие на пандемията, аргументиращо необходимостта от въвеждането на противоепидемични мерки.

Второ. На базата на анализ на финансовите решения на централната и местната власт в България са оценени целесъобразността и ефективността на финансовата политика на държавата в условията на пандемия, както и

обвързаността и зависимостта ѝ от общата политика на Европейския съюз. Аргументирана е социално-икономическата роля на държавата в подкрепа на бизнеса и домакинствата при преодоляване на негативните последици от пандемията COVID-19, както и способността ѝ за адекватно управление на целевото европейско финансиране за справяне с пандемията в България.

Трето. Въз основа на авторов инструментариум от финансово-икономически показатели е оценено въздействието на въведените противоепидемични мерки върху икономиката и обществото. Подчертана е необходимостта от реформи в секторите здравеопазване, социална защита и държавно управление, както и от прилагането на комплексен и интегриран подход за управление в извънредни епидемични ситуации.

Четвърто. Вследствие на проведено емпирично изследване (авторско анкетно проучване сред българските домакинства) е извършена обективна оценка на ефективността на държавната политика в условията на пандемия, установени са нагласите на домакинствата по отношение на въведените противоепидемични мерки и са формулирани препоръки за преодоляване на последиците от пандемията COVID-19.

VI. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Марковска, Ангелина и др. стр. 593-601 Reflections of young people in Bulgaria in terms of geopolitical dislocation layers, international politics, and political strategies as a result of the pandemic COVID 19 / **Цанкова, Ц.**https://www.academia.edu/62559564/Program_of_the_Third_Edition_of_the_Forum_on_Studies_of_Society_FSS_International_Conference_on_Social_Sciences_and_Humanities_2020_November_21_Enna_Italy_Organized_by_Universit%C3%A0_degli_Studi_di_Enna_Kore_Enna_Italy_and_University_of_Craiova_Romania (Enna, Italy, 21.11.2020), ISBN 978-606-26-1314-3.

2. **Цанкова, Ц.** стр. 1014-1023 ВТУ - Международна научна конференция: „Туризмът и глобалните кризи“ - Online - 22.04.2021 г. Доклад на тема: „Финансови предизвикателства пред туризма в ситуация на извънредно положение свързано с COVID-19 “. ISBN - 978-619-7281-73-6, COBISS.BG-ID – 46519816

3. **Цанкова, Ц.** стр. 418-428 ВУЗФ - Национална студентска и докторантска конференция на тема "Икономически предизвикателства пред България (2021-2023 г.) - устойчивост и рискове" - Доклад на тема: “Държавни разходи - устойчивост, рискове и последствия от пандемията COVID-19 за България”. ISBN 978-619-7622-05-8 COBISS.BG-ID – 51245320

4. **Цанкова, Ц.** „КРИЗИ, ИЗБОРИ, ПАНДЕМИЯ“, посветена на 20 годишнината на катедра „Политология, социология и културология“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Том 1 - „ПОЛИТИЧЕСКАТА 2021 г. – ФИНАНСОВА РАВНОСМЕТКА“ стр. 47-59 ISBN 314-4 (CD) ISBN - 978-619-208-314-4, COBISS.BG-ID – 56158216

5. **Цанкова, Ц.** Приоритети в политиките по държавни разходи на Република България в условията на извънредна епидемична обстановка“ © ВСУ "Черноризец Храбър" е-Journal Брой 19/2023 г. VFU ISSN 1313-7514.

VII. СЪОТВЕТСТВИЕ С ИЗИСКВАНИЯТА НА ПРАВИЛНИКА ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ НА НАУЧНИЯ СЪСТАВ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Статии: 1 бр. самостоятелни

Научни доклади: 3 бр. самостоятелни

Научни доклади: 1 бр. в съавторство

Постигнат брой точки по Показател 5 (Статии и доклади, публикувани в реферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове), съгл. Приложение към чл. 1а, ал. 1 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на научния състав в Република България с Минимални национални изисквания към научната, преподавателската и/или художественотворческата или спортната дейност на кандидатите за придобиване на научна степен и за заемане на академичните длъжности "главен асистент", "доцент" и "професор" по научни области и/или професионални направления в Област 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, 3.2. Психология, 3.3. Политически науки, 3.4. Социални дейности, 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, 3.6. Право, 3.7. Администрация и управление, 3.8. Икономика, 3.9. Туризм.

5 бр. статии и научни доклади x 45 т. = 45 т. > 30 т.

VIII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

от

Цветелина Василева Цанкова

Във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност 05.02.05 Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси) декларирам:

а. Резултатите и приносите в дисертационния труд на тема: „Финансово-правни аспекти на държавната политика в условията на пандемията COVID-19“ са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.

б. Представените от автора информация във вид на копия на документи, публикации и справки съответстват на обективната истина.

с. Резултатите, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

.....

ДЕКЛАРАТОР:

гр. Свищов

/...../